

הוד מעלתו, שגריר ישראל

במפות האוכלוסיה, מבחין מייד כי יהודה, שומרון וחבל עזה מוגדרים היטב מכל הבחינות וקל מאוד לתחום גבול מינהלי, מישפטי או מדיני-לאומי ביניהם לבנינו. זו בעיה פוליטית ולא גיאוגרפית-חברתית. הצעתו של שגרירנו באו"ם, פשוטה ביותר: „ערביי ארץ-ישראל יכולים לעבור למדינה הערבית הקיימת בשטח פלשתינה-א"י (לשעבר), זאת אומרת לירדן. אם הם רואים עצמם שייכים לעם הערבי, יכולים הם לעבור לכל אחת מ-20 המדינות הערביות.“

עצה מחוכמת של שגריר ומישפטן מבריק. הקושי היחידי הוא, כי ערביי הארץ רואים בארץ זו את מדינתם

מאשרות את הזכות להגדרה עצמית. וכך גם בבעייתנו. זכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני מוכרת ברוב עצום באו"ם, כמעט בכל הצבעה. אך האם זה מחייב את מדינת-ישראל? אליבא דבלום וממשלת-ישראל, לא ולא!

כיצד מתרץ המישפטן המבריק סיטואציה מוזרה זו: „כאשר מיעוט בארץ כלשהי תובע זכותו להגדרה

כל הרוצה להכיר את דמותה הפוליטית של מדינה, ילך ויבדוק את אופי שגריריה, כישוריהם ותכונותיהם — הערכיות והפוליטיות.

אחד ממייצגיו המובהקים ביותר בזירה הפוליטית הוא המישפטן הפרופסור יהודה בלום. דמותו הממושקפת והבלתי-מרשימה ניבטת מעל מסכי המירקע, כל אימת שדנים בעצרת האו"ם, בנושאים הקשורים לגורלנו ולגורל העם הפלסטיני. האם שגרירנו, מייצגנו נאמנה? האם דעותיו זהות לדעות ממשלתנו? לעניות דעתי, כן. האם דעות אלה תקפות, מהיימנות, קבילות? אלה סוגיות אחרות, שמן הדין לבחון לאור „תורתו“ המישפטית של הפרופסור המכובד.

על הנחותיו היסודיות ומסקנותיו אפשר לעמוד באמצעות בחינת תוכן הרצאותיו, המושמעות בהודמ-ניות שונות. (קורס אקדמאי: פרקים בתולדות ארץ-ישראל — 12.12.1974).

שגריר ישראל באו"ם יהודה בלום (משמאל) ומייג'ור סעד חדד

ומולדתם ואינם רוצים לבקר לארצות השכנות (בניגוד לרבים בעם הישראלי-יהודי). שכח כנראה מלומדנו את ספטמבר השחור של חוסיין, את העוינות הרבה השוררת בין קבוצות אתניות בירדן ובארצות ערב האחרות. האם ירדן היא מולדת ערביי יהודה, שומרון וחבל עזה?! הרי גם השגריר וגם שולחיו מתנגדים לאופציה הירדנית. כנראה שהניסוחים המישפטיים ו-האידיאולוגיה הפוליטית המסתתרת מאחריהם, כוונתי תיהם שונות לחלוטין.

עצמית ויוצא למערכה בכוח, אם הוא נכשל — זהו מרד. אם הוא מצליח להתבסס ולזכות בארבעת התנאים שהזכרו לעיל — הרי קיימת היישות המדינית.“

העם הפלסטיני מתקרב בצעדי-ענק למילוי ארבעת תנאי-היסוד. האם כל החסר הוא לצאת למערכה בכוח? (לפי ההגדרה המישפטית של בלום).

יהודה בלום מודה כי הבעיה האמיתית בסיכסוך היא מציאותם של 1.5 מיליון ערבים תחת שילטון ישראלי (אזרחי וצבאי). אך לעניות דעתי אין כל אפשרות לתחום גבולות גיאוגרפיים בדיוק לפי השתייכותם הלאומית של תושבי השטח. האמנם? כל דרוק, הבודק

- הפרופסור מנתח בקצרה וביבשות היגדים מישפטיים, שלכאורה אין כל אפשרות לחלוק עליהם. המישפט הבין-לאומי מכיר במדינה שנוצרת על-ידי כך שהיא ממלאה ארבעה תנאים:
 - (1) שטח מוגדר.
 - (2) אוכלוסייה המכירה במרותה של המדינה.
 - (3) שילטון אפקטיבי המסוגל לכפות מרותו על האוכלוסייה.
 - (4) יכולת המדינה להתקשר עם מדינות אחרות (הכרה).
- אם כך, הקמת המדינה מבחינה פורמאלית אינה מתבססת על החלטת העצרת, אלא על מילוי ארבעת התנאים שצוינו.
- ומה יהיה על מדינת-ישראל, כאשר תנאים אלה לא יתקיימו, כולם או מקצתם?
- האם שטחנו מוגדר, מהו הגבול? קו שביתת-הנשק, גבולות מילחמת ששת-הימים, גבולות האוטו-נומיה, פשרה טריטוריאלית, או גבול אחר? מוגדר על-ידי מי? האם מספיק ישראל תגדיר, או שמא שכנותיה, או עצרת האו"ם, או המעצמות הגדולות או האוכלוסייה החיה בשטח זה?
 - האם האוכלוסייה הערבית פלסטינית מכירה במרות מדינת-ישראל? אם לאו, ממילא, אין „השטחים הכבושים“ חלק מהמדינה.
 - האם השילטון אפקטיבי בשטחים? מימשל צבאי הוא אפקטיבי? האם הוא מונע פיגועים חבלניים, הן מצד הערבים והן מצד היהודים? שאני.
 - יכולת ההתקשרות שלנו כיום שואפת לאפס, רוב מדינות העולם מנגות אותנו.
 - הפרופסור יהודה בלום מדגיש בהרצאותיו כי רודזיה אינה מדינה, כיוון שמדינות אחרות אינן מכירות בה. האם מדינת-ישראל תפסיק להיות כזו, ברגע שכל מדינות העולם יצביעו נגדה בעצרת?
 - מאז 1960 קיבלה עצרת האו"ם (בקולם של הרוב האפרו-אסיאתי והגוש המזרחי) החלטות שונות, ה-

דן יהב, תל-אביב

אוטונומיה - מה זה?

הגדרה שמית בת שתי מילים שתחליף את המושג „אוטונומיה“ תגביר את האפשרות ליישומה של ה-אופציה הירדנית. דהיינו, קשר פדרטיבי או קונפדרטיבי בין הישות הפלסטינית וממלכת ירדן. קשה לראות שמדינאי ה-„אוטונומיה“ ירצו להצטרף לממלכה ההאש-מית, כאשר שאיפותיהם הלאומיות מדוכאות. באותה מידה תראה „מדינה פלסטינית“ הצטרפות כזו כמיוזרת, כאשר היא נהנית מעצמאות מלאה וריבונות; אומה שווה בין שוות. לעומת זאת „מדינה אוטונומית“ או אקוויולנט דומה, תראה כאינטרס חיוני שלה להשתלב בירדן, כדי למנוע ולנטרל את השפעתה הכל-כלית והמדינית של ישראל. יתרון נוסף שתקנה מיסגרת פדרטיבית לישות המוצעת אפשר לראות בכך, שבאמי-צעות ממלכת ירדן היא תוכל לבטא את עצמה באותם תחומים שבהם מוגבלת ריבונותה.

כמו הרבה מושגים פוליטיים, גם המונח אוטונומיה מעורפל כערפיל וצלול כבדולח בויזמיות. זהו מושג בעל משמעות שלילית עקרונית, שכוונתו הבסיסית לשלול אפירורוי ומכל וכל, אפשרות של ריבונות מלאה בשטח שעליו תוחל האוטונומיה. את המירווח המדיני הנותן, אחרי שהוצא נושא הריבונות, צריך למלא בתוכן שיקבע במשאומתן, כאשר הצד הישראלי מנסה לרוקן אותו ממימוש אמיתי, והצד המצרי שואף למלא את האוטונומיה בכל תוכן אפשרי, עד כדי רווח מיזערי אינפניטסימלי מריבונות מדינית מלאה וטואלית.

אם המילה „אוטונומיה“ איננה מהווה גשר די רחב, כדי לאפשר מגע מוצק בין עמדות שני הצדדים, הרי שאפשר להרחיב את הגשר הסמנטי הזה על-ידי תוספת של מונח, הלקוח אף הוא מלקסיקון פוליטי מקובל. הגדרה פוליטית חדשה בת שתי מילים תגדיל ותרחיב את העמדות וההשקפות, שאותן אין המילה אוטונומיה מלצחה להקיף.

במשאומתן המתמשך והמייגע על מהות האוטונומיה, מתקשים הצדדים המעורבים להעלות רעיונות נוספים שיאפשרו להביא את הדיון עד לסיומו. אחת הסיבות לכך היא, שבישראל ממוקד מרכז-ההובד של תשומת-הלב בנושאי פנים, ועניין האוטונומיה נדחק לשוליים כבעל עדיפות מישינה. קיים צורך חיוני להעמיד מחדש את הדיונים בפרספקטיבה נכונה, של נושא בעל חשיבות עליונה. שיחות לפיתרון של סיכסוכים ביני-לאומיים, שמורכבותם פחותה בהרבה מעניין האוטונומיה, נמשכו בעצלתים תקופה ארוכה, ואם קיים הכרח לסיים את המשאומתן הנוכחי בפסק זמן קצר יחסית, אפשר לעשות זאת רק באמצעות רעיונות חדשניים, שיקדמו את הדיונים בפסיעות גדולות ובקפיצות-דרך.

השינוי מהמונח „אוטונומיה“ ל„מדינה אוטונומית“ — מהווה נסיגה ישראלית משמעותית מעמדות מסור-תיות, אבל תמורתו רשאי הצד הישראלי לדרוש פיצוי נאות בצורת יתור מצרי מקביל בתוכנה של הישות החדשה ובסמכויותיה.

את המשאומתן על האוטונומיה יש לנהל עד תום, שיגיע למותו הטבעי. ואכן, קיצם של הדיונים בנושא קרב והולך. אפילו אם יחודשו הדיונים, הדינמיות שלהם עד היום מעוררת תפקות בקשר לתכליתיות שבה הם מנוהלים. כל זה מחייב רויזיה מקיפה בעמדות הצדדים, לפני שתועלנה בחזרי-חדרים. מחש-בות על אלטרנטיבות אחרות, ואולי אפילו רעיונות על אופציות לא-מדיניות. לאחר שמטבע האוטונומיה, שנטבע תחת אילוץ קשה של זמן ומהלכים טקטיים מצריים מזהירים, נחשק וערכו הנומינלי בטרמינולוגיה של ה-„אוטונומיה“ יסייע אולי להגיע להישגים שיש בהם התקדמות וקפיצת-דרך במשאומתן על הסכם השלום.

מדינה פלסטינית מהווה עבור מרבית הישראלים, ואפילו המתונים שבמחנה, מונח שאיזכרו אסור על שולחן הדיונים. דווקא משום כך כדאי לבחון צירופו של המונח „מדינה פלסטינית“ בהקשר לוגי עם המושג „אוטונומיה“. במכלול הרעיונות שניתן להעלות כתחליף למונח „אוטונומיה“, ניתן, למשל, להשתמש במושג „מדינה אוטונומית פלסטינית“, כאן מופיעה המילה אוטונומיה בתפקודה הסמנטי הטבעי כסומך למונח אחר, ובשלובה עם המילה „מדינה“, יוצרת פה את המייבלה המתאימה לא-ריבונות, שלה מתכוונים הצדדים כאשר הם דנים ב„אוטונומיה“, כמושג העומד בפני עצמו. המונח „מדינה אוטונומית פלסטינית“, או אקוויולנט שלו, יתכן ויהיה מקובל אף על הפלסטינים, מאחר ויש בו צליל המזוהה עם שמן של ישויות פוליטיות אחרות, שהן בעלות הגדרה עצמית מוגבלת.

הנושא המזרח-תיכוני מהווה אחת הבעיות הסבוכות של ההיסטוריה המודרנית. ולבעיה מסובכת יש תמיד כמה פתרונות אלטרנטיביים. בהחלט ניתן היה להעלות על שולחן הדיונים בקמפ-דייוויד כמה מונחים אקוויורי-לנטיים למונח „אוטונומיה“. ואלה היו יכולים, הן מבחינת הגדרת המילולית והן מבחינת תוכנם, להשי-ביע את רצון הצדדים, בדיוק כמו המונח אוטונומיה. בזיעבד, מתוך שנבחר נחקק דווקא המושג „אוטונומיה“ התחייבו הצדדים להמשיך את הדיונים כאשר הם מתייחסים למושג זה בליבד.

בפועל מתנהל המשאומתן כאשר כל צד מדבר בלשון ה-„אוטונומיה“, אבל מתכוון למושג אחר לגמרי; הצד המצרי רואה במונח המדובר כסיוו למושג „מדינה פלסטינית“, ואילו הצד הישראלי רואה בו מונח סתמי שישאר חסר סיבוי. ההתכמות פתלתלה וכפולה כזו, למרות שהיא לגיטימית במסכת דיונים מקובלת, מכ-בידה עליהם מאוד. ניתן יהיה לתת למשאומתן דינמיקה חדשה על-ידי שינוי סמנטי במונח אוטונומיה עצמו, באופן שיתן פירוש מחייב לכוונתם של הצדדים.

ד"ר עמירם לנדמן, תל-אביב